

УДК 614.7:502/504:334.02

[https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-5\(10\)-1164-1173](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-5(10)-1164-1173)

Мельниченко Олександр Анатолійович доктор наук з державного управління, професор; професор кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я, Харківський національний медичний університет, м. Харків, +38 (050) 162-73-50, <https://orcid.org/0000-0001-5021-9025>

Макарова Вікторія Іванівна асистент кафедри епідеміології, Харківський національний медичний університет, м. Харків, +38 (067) 756-16-14, <https://orcid.org/0000-0003-4104-0052>

Старусева Вікторія Вадимівна кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри гігієни та екології, Харківський національний медичний університет, м. Харків, +38 (068) 746-48-34, <https://orcid.org/0000-0002-3438-5709>

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА: ЗНАЧЕННЯ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК З ІНШИМИ СКЛАДОВИМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Анотація. Еволюція людства – це безперервний процес (до речі, який дедалі швидше прискорюється під впливом суспільного розвитку) зміни, окрім іншого, ставлення до біосфери: від суто споживацького до пошуку кращих способів мінімізації суспільних втрат. Держави визнали, що проблеми екологічного характеру можуть істотною мірою впливати на умови життєдіяльності людей та ведення бізнесу, а з тим – погіршувати економічну та соціальну ситуацію на певній території. Масштабування загроз екологічній (а з тим – економічній, соціальній...) безпеці почасти змушує вирішувати ці проблеми не лише у межах населеного пункту чи регіону, а і країни, тим самим актуалізуючи завдання забезпечення національної безпеки. Глобалізація спричинила «експорт/імпорт» (передусім, «брудних» промислових виробництв) як передумови для погіршення екологічної ситуації, так і засобів її покращання (зокрема, торгівля квотами на викиди парникових газів...), що змушує враховувати національні інтереси в чинній державній екологічній політиці. Почасти простежується тісний взаємозв'язок між масштабами проблем у біосфері й загрозам національній безпеці. Окремі види (масштабовані) загроз екологічній безпеці прямо та/чи дотично впливають на параметрами окремих складових національної безпеки: забруднення територій побутовими та промисловими відходами спричиняє погіршення параметрів інвестиційної та фінансової безпеки; забруднення водойм – економічної, зовнішньополітичної, соціальної та фінансової безпеки; інтенсифікація сільськогосподарського виробництва – економічної і продовольчої безпеки;



масове вирубування лісів, неналежне захоронення померлих сільськогосподарських і домашніх тварин, закриття/затоплення шахт – гуманітарна безпека; прискорення індустріалізації – техногенна безпека; пожежі – економічна, гуманітарна, пожежна, соціальна безпека; належне висвітлення параметрів і тенденцій змін усіх складових національної безпеки (зокрема під впливом ситуацій екологічного характеру) – інформаційна безпека.

Ключові слова: державна політика щодо забезпечення національної безпеки; державна екологічна безпека; біосфера; гуманітарна безпека; економічна безпека; зовнішньополітична безпека; інвестиційна безпека; інформаційна безпека; пожежна безпека; продовольча безпека; соціальна безпека; техногенна безпека; фінансова безпека.

Melnychenko Oleksandr Doctor of Sciences in Public Administration, Full Professor, Full Professor of Public Health and Healthcare Management Department, Kharkiv National Medical University, Kharkiv, +38 (050) 162-73-50, <https://orcid.org/0000-0001-5021-9025>

Makarona Viktoriya Assistant of Epidemiology Department, Kharkiv National Medical University, Kharkiv, +38 (067) 756-16-14, <https://orcid.org/0000-0003-4104-0052>

Staruseva Viktoriya PhD in Medical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Department of Hygiene and Ecology, Kharkiv National Medical University, Kharkiv, +38 (068) 746-48-34, <https://orcid.org/0000-0002-3438-5709>

ENVIRONMENTAL SECURITY: IMPORTANCE AND INTERRELATION WITH OTHER ELEMENTS OF NATIONAL SECURITY

Abstract. The evolution of humanity is a continuous process (which, by the way, is accelerating under the influence of social development) of changing, among other things, the attitude towards the biosphere: from purely consumerist to finding better ways to minimize social losses. States have recognized that environmental problems can have a significant impact on people's living conditions and business, and thus worsen the economic and social situation in a particular area. The scaling of threats to environmental (and thus economic, social...) security partly forces to solve these problems not only within a settlement or region, but also within the country, thus actualizing the task of ensuring national security. Globalization has led to «export/import» (primarily of «dirty» industrial production) both as a prerequisite for deterioration of the environmental situation and as a means of improving it (in particular, trading in greenhouse gas emission quotas...), which makes it necessary to take into account national interests in the current state environmental policy.

There is a close relationship between the scale of problems in the biosphere and threats to national security. Certain types of (scaled) threats to environmental security directly and/or indirectly affect the parameters of certain components of national security: pollution of territories by household and industrial waste causes deterioration of investment and financial security parameters; water pollution – economic, foreign policy, social and financial security; intensification of agricultural production – economic and food security; massive deforestation, improper burial of dead farm and domestic animals, closure/flooding of mines – human security; acceleration of industrialization – technogenic security; fires – economic, humanitarian, fire, social security; proper coverage of parameters and trends in all components of national security (in particular, under the influence of environmental situations) – information security.

Keywords: state policy on national security; industrial security; state environmental security; biosphere; humanitarian security; economic security; foreign policy security; investment security; information security; fire safety; food security; social security; technogenic safety; financial security.

Постановка проблеми. Еволюція людства – це безперервний процес (до речі, який дедалі швидше прискорюється під впливом суспільного розвитку) зміни, окрім іншого, ставлення до біосфери. Так, для первинної людини природні явища (зокрема, спека, холод, вітер, опади...) були явною загрозою їхнього існування, а навколишнє природне середовище – джерелом питної води та харчів; у разі, коли певна територія ставала непридатною для подальшого проживання, люди переміщувалися на інші (привабливіші) землі; при цьому ніхто практично не переймався долею спустошених, захаращених і забруднених територій (всі, радше за все, покладалися на спроможність природи самостійно відновлюватися). Проте по мірі зростання чисельності населення та скорочення площ територій, придатних для проживання, людство не почало дбати про навколишнє природне середовище, а обмежувалося суто силовим способом (передусім, війни) перерозподілу «кращих місць під Сонцем». Докорінну зміну ситуації спричинила індустріалізація та урбанізація, що призвели до помітного погіршення стану біосфери (при цьому «страждала» не лише флора й фауна, а і у людей ставало дедалі більше проблем зі здоров'ям через зміну клімату й погіршення якості повітря та питної води). Оскільки ці негативні процеси ставали все більш загрозливими, тому людство мусило все більш предметно досліджувати цю проблематику й шукати способи мінімізації шкоди біосфері (чимало з яких виявилися незворотними), а з тим – і суспільних втрат. Тому цілком логічно, що «у другій половині ХІХ ст. виникла наука екологія, яка зосередилась, передусім, на вивченні закономірностей відносин між організмами і довкіллям, а у другій половині ХХ ст. – провідні держави зосередили свої зусилля на формуванні та реалізації екологічної політики» [9]. Таким чином держави визнали, що



проблеми екологічного характеру можуть істотною мірою впливати на умови життєдіяльності людей та ведення бізнесу, а з тим – погіршувати економічну та соціальну ситуацію на певній території. Масштабування загроз екологічній (а з тим – економічній, соціальній...) безпеці почасти змушує вирішувати ці проблеми не лише у межах населеного пункту чи регіону, а і країни, тим самим актуалізуючи завдання забезпечення національної безпеки. Ба більше, глобалізація спричинила «експорт/імпорт» (передусім, «брудних» промислових виробництв) як передумови для погіршення екологічної ситуації, так і засобів її покращання (зокрема, торгівля квотами на викиди парникових газів...), що змушує враховувати національні інтереси в чинній державній екологічній політиці. Проте, попри нібито очевидність взаємозв'язку між окремими її складовими, допоки відсутнє усталена позиція щодо значущості екологічної безпеки в системі забезпечення окремих складових національної безпеки. Усе це, зрештою, й обумовлює актуальність даного дослідження.

Мета статті – вдосконалення методологічного забезпечення реалізації державної політики щодо забезпечення національної безпеки за рахунок конкретизації значущості екологічної безпеки в системі забезпечення окремих складових національної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі екологічні аспекти державної політики щодо забезпечення національної безпеки відображені в наукових публікаціях і дисертаційних роботах за даною проблематикою, а саме: Варламова І. – «на основі побудованих регресійних моделей визначено взаємозв'язок і взаємовплив екологічної безпеки та сталого розвитку національної економіки, індексу екологічної стійкості від обсягу ВВП, що дозволило зробити висновки щодо політики використання наявного природно-ресурсного потенціалу» [1]; Ващенко С., Носаченко В. – «розглянуто роль державної політики стосовно екологічних викликів і проблем, які можуть постати перед національною безпекою України (зокрема, щодо збереження навколишнього природного середовища)» [2]; Гаєвський І. – «проаналізовано екологічну політику держави як засіб переходу до сталого розвитку та вирішення актуальних екологічних проблем розвитку людства» [3]; Іванісова М. – «охарактеризовано специфіку державної політики у сфері екологічної безпеки в Україні, а також виокремлено проблеми та перспективи публічного управління у даній сфері» [4]; Карпа М., Збаровський Д. – «доведено, що впровадження в усіх сферах національної економіки системи управління екологічними ризиками сприятиме запобіганню катастроф техногенного і екологічного характеру» [5]; Круглов В. – «підкреслено необхідність багаторівневої співпраці за участю національних урядів, місцевих органів влади, приватного сектору й міжнародних організацій; такий підхід забезпечує ефективну інтеграцію екологічних інновацій у рамки сталого розвитку, комплексно розглядаючи екологічні, соціальні й економічні аспекти» [6]; Лопушинський І., Плющ Р., Проніна О. – «висвітлено особли-

вості сучасної державної екологічної політики, зважаючи на забезпечення збалансованого (сталого) розвитку держави в контексті євроінтеграції, формування й реалізацію механізмів цієї політики» [7]; Майстро С., Карпенко О. – «визначено особливості й шляхи трансформації державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки в умовах європейської інтеграції України» [8]; Михайловська О. – «досліджено зв'язки між державною політикою в екологічній сфері та безпекою (зв'язок зі здоров'ям і добробут населення; ризики екологічного забруднення повітря, води та ґрунту; вплив екологічної політики на енергетичну безпеку) важливим фактором, що сприяє соціальній стабільності, посилює довіру до влади та підвищує громадську свідомість щодо екологічних питань визнано активну участь громадськості у формуванні та реалізації екологічної політики» [11]; Омаров А. – «визначено концептуальні та методологічні основи ефективного управління екологічною безпекою для глобального, національного й локального рівнів управління» [12]; Сергієнко Л. – «встановлено ключові елементи систем безпеки національного рівня і локального рівня (зокрема, екологічна безпека), які в умовах урбанізації піддаються найбільшому негативному впливу і потребують пошуку кращих засобів управління ними» [13]; Форсюк В. – «розглянуто основні види екологічної безпеки: національна, міжнародна, а також екологічна безпека індивідів; визначено сучасні напрями і перспективи розвитку державної політики екологічної безпеки країни» [14]. Віддаючи належне напрацюванням провідних науковців, слід більше уваги зосередити на подальшому вдосконаленні методологічного забезпечення реалізації державної екологічної політики в системі забезпечення окремих складових національної безпеки.

Матеріали та методи дослідження. Дослідження здійснювалося з використанням таких наукових методів: *аналізу та синтезу* – визначення чинників, що впливають на характер і спрямованість державної екологічної політики; *абстрактно-логічний* – для теоретичних узагальнень і формування висновків; *діалектичний* – пояснення взаємозв'язку між суспільними процесами й зміною державної екологічної політики; *системного аналізу* – вивчення об'єкта дослідження як сукупності елементів, що утворюють систему й взаємодіють між собою.

Виклад основного матеріалу. Проведені узагальнення результатів дисертаційних досліджень [1; 5; 13; 14] й змістовного наповнення фахових публікації провідних науковців [2; 3; 6–9; 12; 15] і результати власних досліджень [10; 11] дозволили конкретизувати значущість екологічної безпеки в системі забезпечення окремих складових національної безпеки.

Передусім слід погодитися, що «увесь сучасний вплив людини на біосферу зводиться до чотирьох головних форм:

– зміна структури земної поверхні (оранка степів, меліорація, вирубка лісів, створення штучних озер і морів тощо);



– зміна складу біосфери, круговороту та балансу, що складають її речовину (вилучення копалин, створення відвалів, викид різних речовин в атмосферу та у води);

– зміна енергетичного (зокрема, теплового) балансу Землі й окремих її районів (викиди тепла через спалювання палива, парникові гази...);

– зміни, внесені в біоту (винищування деяких видів, виведення нових порід тварин і сортів рослин, переміщення їх на нові місця проживання)» [4].

Прикро, проте ці види впливу на біосферу стали цілком «буденними», а якщо зважати на окремі «точкові» форми прояву (зокрема, залишили сміття після пікніку, зрубали дерево, пошкодили пташине гніздо, підпалили суху траву, розлили на березі водойми пальне, викинули мертве тіло «домашньої тварини»...), то такими, що, ймовірно, не несуть (принаймні, істотної) загрози людям і навколишньому природному середовищу. Але якщо такі дії залишати без належної уваги (а у разі завдання прямої/опосередкованої шкоди – без притягнення до відповідальності, згідно з чинними правовими та соціальними нормами), то це буде породжувати не лише поширення принципу «презумпції безкарності», а й істотне масштабування негативного впливу на біосферу і, як наслідок, загострення проблем екологічного (і не лише) характеру.

Так, до прикладу, несанкціоновані звалища (почасти, у лісосмугах) твердих побутових відходів виглядають неестетично, засмічують ґрунти, є джерелом неприємних запахів і на їх ліквідування необхідно виділяти чималі кошти з місцевого бюджету (останнє негативно позначається на ресурсному забезпеченні соціально-економічного розвитку відповідної території – *фінансова безпека*); і хоча ця проблема здебільшого є місцевою, проте якщо вона стає «нормою» для багатьох (особливо сусідніх) населених пунктів, то перетворюється на регіональну; оскільки держава зацікавлена у розвитку територій (регіонів), що неможливо без залучення необхідних ресурсів (але інвестори навряд чи захочуть інвестувати у «смітник»), то ця проблема стає предметом державної політики щодо національної (зокрема, *інвестиційної*) безпеки. Ще більше проблем екологічного характеру виникає, коли (передусім, у гонитві за «економією витрат» на придбання і експлуатацію очисних споруд) крупні підприємства (зокрема, промислові) «утилізують» свої відходи не на спеціальних полігонах, а там, де місцева влада не змогла (не захотіла) унеможливити шкоду біосфері (передусім, ґрунтам).

Подібні забруднення також негативно впливають на водні ресурси: істотно погіршується якість води, замулюються закриті водойми... Наслідки масового мору риби слід оперативно локалізувати, що передбачає виділення значних бюджетних коштів (*фінансова безпека*); тотожне стосується організації очищення водойм і їх узбережжя від побутового сміття, хоча тут значну допомогу надають волонтери; водночас очищення Світового океану від сміття давно стало глобальною (наднаціональною) проблемою. У разі забруднення річок, які далі протікають територією інших країн, то матимемо

ще і міжнародний скандал (тобто проблематика *зовнішньополітичної безпеки*). Забруднення водойм унаслідок техногенних катастроф і/чи недотримання технологій очищення технічної води промисловими підприємствами може мати значний негативний не лише екологічний, а й соціально-економічний ефект (накладання санкцій, закриття/призупинення/згорання діяльності...), що, зрештою, загострить питання *соціальної і економічної безпеки*. Останніми десятиліттями відмічається, що у природних водоймах стає менше риби й погіршується їхня якість, що певною мірою негативно позначається на доступі населення до цього корисного продукту харчування; наявна загроза *продовольчій безпеці* у цьому сегменті доволі успішно компенсується зокрема завдяки розвитку вітчизняного рибного господарства (у т.ч. з використанням штучних водойм) й збільшення імпорту риби та продуктів її переробки.

Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва (істотне нарощування обсягів використання мінеральних добрив, пестицидів і стимуляторів росту; недотримання науково обґрунтованих сівозмін; неналежна меліорація тощо) обумовлює «ланцюг» змін: вихолощення/забруднення ґрунтів, масштабування водної та вітрової ерозії тощо → ускладнення умов ведення агробізнесу → подорожчання сільськогосподарської продукції та проблемність підтримання достатніх обсягів її виробництва → загрози *економічній і продовольчій безпеці*.

Питання виділення земельних ділянок під цвинтарі та їх подальшого використання певною мірою упорядковано, натомість є проблеми з місцями для захоронення померлих сільськогосподарських тварин/птиці (особливо, через масовий мор) і домашніх тварин, що не лише унеможливорює використання таких земельних ділянок для інших видів діяльності, а й може спричинити забруднення ґрунтових вод (частковою/повною втратою доступу до питної води) як загроза здоров'ю населення, яке мешкає на цій території. Подібний негативний вплив може мати місце у разі закриття/затоплення шахт. Масове вирубування лісів уповільнює процес «очищення» повітря, масштабує водну та вітрову ерозії, спричиняє (особливо в гірських районах) аномальні повені тощо, що істотною мірою ускладнює умови життєдіяльності на цих і прилеглих територіях (*гуманітарна безпека*).

Прискорення індустріалізації передбачає збільшення обсягів не лише залучення кількості ресурсів (збільшення видобутку природних копалин, використання енергоресурсів тощо), а і, відповідно, продукування парникових газів. До того ж, ускладнення технологічних процесів (попри посилення «запобіжників») може спричиняти аварії, які навіть можуть масштабуватися до техногенних катастроф, негативний вплив яких виходить за межі населеного пункту (регіону, країни) походження (до прикладу, Чорнобильська АЕС) (*техногенна безпека*).

Значну шкоду домогосподарствам, підприємствам і біосфері завдають пожежі, оскільки крім суто матеріальних втрат мають місце значні викиди у



повітря продуктів горіння, можуть гинути люди, й представники флори і фауни (*економічна, пожежна безпека*), а у окремих випадках – знищення житла, тривала неможливість перебування на території проживання (*гуманітарна, соціальна безпека*).

Вищенаведені впливи на біосферу призводять суспільних втрат, для попередження і/чи мінімізації яких необхідне належне організаційно-методичне забезпечення цього процесу та коректне висвітлення (зокрема, в ЗМІ) причин, форм прояву, способів реагування та наслідків зміни параметрів екологічної безпеки (*інформаційна безпека*).

Висновки. Почасти простежується тісний взаємозв'язок між масштабами проблем екологічного характеру і загрозам національній безпеці, а також між параметрами екологічної безпеки і окремих складових національної безпеки. Рекомендовано уповноваженим органам публічної влади узгоджувати положення державної політики щодо забезпечення національної безпеки та державної екологічної політики, оскільки ці політики є взаємопов'язаними, а відтак – належна їх розробка та реалізація спроможні принести позитивний синергетичний ефект. Подальші наукові розвідки мають бути присвячені розробці теоретичних положень і практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення механізмів реалізації державної екологічної політики.

Література:

1. Варламова І.С. Регулятори і важелі екологічної безпеки національної економіки: дис. ... д.е.н.: 08.00.03. Запоріжжя, 2018. 438 с.
2. Ващенко С., Носаченко В. Державна політика у сфері екологічної безпеки. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2024. Вип. 7. С. 14–21. <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-7-14-21>
3. Гаєвський І.В. Екологічна політика держави як засіб переходу до екологічно сталого розвитку. *Держава та регіони. (Серія: Державне управління)*. 2019. № 3. С. 54–58. <https://doi.org/10.32840/1813-3401-2019-3-10>
4. Зеркалов Д.В. Екологічна безпека та охорона довкілля: монографія. Київ: Основа, 2012. 517 с.
5. Іванісова М.А. Механізми публічного управління у сфері екологічної безпеки: дис. ... к.держ.упр.: 281. Харків, 2024.
6. Карпа М., Збаровський Д. Державна екологічна політика у сфері забезпечення екологічної безпеки та сталого розвитку в Україні. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2024. Вип. 7. С. 57–65. <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-7-57-65>
7. Круглов В.В. Інтеграція екологічних інновацій у стратегію сталого розвитку. *Національні інтереси України*. 2025. № 3. С. 470–479. [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3\(8\)-470-479](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3(8)-470-479)
8. Лопушинський І., Плющ Р., Проніна О. Державна екологічна політика України в контексті збалансованого (сталого) розвитку. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2024. № 23. С. 11–27. DOI 10.34132/pard2024.23.01
9. Майстро С.В., Карпенко О.В. Шляхи трансформації державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки в умовах європейської інтеграції України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. (Серія: Державне управління)*. 2023. Вип. 2. С. 56–65. DOI 10.52363/2414-5866-2023-2-6

10. Мельниченко О.А., Єрбоменко Г.В., Макарова В.І., Старусева В.В. Державна екологічна політика: елементи та взаємозв'язок з іншими політиками держави. *Національні інтереси України*. 2025. № 3. С. 1016–1027. doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3(8)-1016–1027

11. Мельниченко О.А., Старусева В.В., Шмуліч О.В., Єрбоменко К.М. Інституціональне забезпечення впливу державної екологічної політики на здоров'я населення. *Науковий вісник: державне управління*. 2022. № 1. С. 114–127. [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1\(11\)-114-127](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1(11)-114-127)

12. Михайловська О.В. Державна політика в екологічній сфері: безпекова складова. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. (Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства). 2023. № 2. С. 79–84. DOI: 10.20998/2227-6890.2023.2.14

13. Омаров А.Е. Механізми формування та реалізація державної політики екологічної безпеки України: дис. ... д.держ.упр.: 25.00.02. Харків, 2019. 421 с.

14. Сергієнко Л.В. Державна політика забезпечення безпеки урбанізованих територій: автореф. дис. ... д.держ.упр.: 25.00.02. 2022. 48 с.

15. Форсюк В.О. Проблеми і перспективи формування державної політики екологічної безпеки в Україні. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. (Серія: Державне управління). 2023. Вип. 1. С. 264–271. DOI 10.52363/2414-5866-2023-1-28

References:

1. Varlamova I. (2018). Rehulatory i vazheli ekolohichnoi bezpeky natsionalnoi ekonomiky [Regulators and levers of environmental safety of the national economy]: *Extended abstract of Doctor's thesis*. Zaporizhzhia. 438 s. [In Ukrainian]

2. Vashchenko S., Nosachenko V. (2024). Derzhavna polityka u sferi ekolohichnoi bezpeky [State policy in the field of environmental safety]. *Publichne upravlinnia: kontseptsii, paradyhma, rozvytok, udoskonalennia*. [Public administration: concepts, paradigm, development, improvement]. Vyp. 7. S. 14–21. <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-7-14-21> [In Ukrainian]

3. Gaievskiy I. (2019). Ekolohichna polityka derzhavy yak zasib perechodu do ekolohichnoho staloho rozvytku [The environmental policy of the state as a means of the transition to environmentally sustainable development]. *Derzhava ta rehiony*. (Seriya «Derzhavne upravlinnya»). [State and regions. (Series: Public administration)]. № 3. S. 54–58. <https://doi.org/10.32840/1813-3401-2019-3-10> [In Ukrainian]

4. Zerkalov D. (2012). Ekolohichna bezpeka ta okhorona dovkillia [Ecological safety and environmental protection]: monohrafiia. Kyiv: Osnova. 517 s. [In Ukrainian]

5. Ivanisova M. (2024). Mekhanizmy publichnoho upravlinnia u sferi ekolohichnoi polityky [Mechanisms of public administration in the field of environmental safety]: *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [In Ukrainian]

6. Karpa M., Zbarovskiy D. (2024). Derzhavna ekolohichna polityka u sferi zabezpechennia ekolohichnoi bezpeky ta staloho rozvytku v Ukraini [State environmental policy in the field of ensuring environmental safety and continuous development in Ukraine]. *Publichne upravlinnia: kontseptsii, paradyhma, rozvytok, udoskonalennia*. [Public administration: concepts, paradigm, development, improvement]. Vyp. 7. S. 57–65. <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-7-57-65> [in Ukrainian]

7. Kruhlov V. (2025). Intehratsiia ekolohichnykh innovatsii u stratehiiu staloho rozvytku [Integration of environmental innovations into sustainable development strategy]. *Natsionalni interesy Ukrainy*. [National interests of Ukraine]. № 3. S. 470–479. [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3\(8\)-470–479](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3(8)-470–479) [In Ukrainian]

8. Lopushynskiy I., Plyusch R., Pronina O. (2024). Derzhavna ekolohichna polityka Ukrainy v konteksti zbalansovanoho (staloho) rozvytku [State environmental policy of Ukraine in the context of balanced (sustainable) development]. *Publichne upravlinnia ta rehionalnyi rozvytok*. [Public Administration and Regional Development]. № 23. S. 11–27. DOI 10.34132/pard2024.23.01 [in Ukrainian]



9. Maistro S., Karpenko O. (2023). Shliakhy transformatsii derzhavnoi polityky u sferi okhorony navkolyschnioho pryrodnoho seredovytsa ta zabezpechennia ekolohichnoi bezpeky v umovakh yevropeiskoi intehratsii Ukrainy [Ways of transformation of state policy in the field of environmental protection and ensuring ecological safety in the conditions of european integration of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrainy. (Seriya: Derzhavne upravlinnya). [Bulletin of the National University of Civil Defense of Ukraine. (Series: Public Administration)]*. Vyp. 2. S. 56–65. DOI 10.52363/2414-5866-2023-2-6 [in Ukrainian]
10. Melnychenko O., Yeryomenko G., Makarona V., Staruseva V. (2025). Derzhavna ekolohichna polityka: elementy ta vzaïmozv'язok z inshymy politykamy derzhavy [State environmental policy: elements and interrelation with other state policies]. *Natsionalni interesy Ukrainy. [National interests of Ukraine]*. № 3. S. 1016–1027. doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3(8)-1016–1027 [In Ukrainian]
11. Melnychenko O., Staruseva V., Shmulich O., Yeryomenko K. (2022). Instytutsionalne zabezpechennia vplyvu derzhavnoi ekolohichnoi polityky [Institutional support of the influence of the state environmental policy on the health of the population]. *Naukoyi visnyk: derzhavne upravlinnia. [Scientific herald: public administration]*. № 1. S. 114–127. [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1\(11\)-114-127](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1(11)-114-127) [In Ukrainian]
12. Mykhailovska O. (2023). Derzhavna polityka v ekolohichnii sferi: bezpekova skladova [State policy in the environmental sphere: a safe component]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «KhPI». (Seriya: Aktualni problemy rozvytku ukraïnskoho suspilstva). [Bulletin of the National Technical University «KhPI». (Series: Actual problems of Ukrainian society development)]*. № 2. S. 79–84. DOI: 10.20998/2227-6890.2023.2.14 [in Ukrainian]
13. Omarov A (2019). Mekanizmy formuvannia ta realizatsii derzhavnoi polityky ekolohichnoi bezpeky Ukrainy [Mechanisms of Forming and Implementing State Policy of National Security of Ukraine]: *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kharkiv, 421 s. [In Ukrainian]
14. Sergienko L. (2022). Derzhavna polityka zabezpechennia bezpeky urbanizovanykh terytorii [State policy of ensuring the security of urban areas]: *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kharkiv. 48 s. [In Ukrainian]
15. Forsyuk V. (2023). Problemy i perspektyvy formuvannia derzhavnoi polityky ekolohichnoi bezpeky v Ukraini [Problems and prospects of the environmental safety state policy formation in Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrainy. (Seriya: Derzhavne upravlinnya). [Bulletin of the National University of Civil Defense of Ukraine. (Series: Public Administration)]*. Vyp. 1. S. 264–271. DOI 10.52363/2414-5866-2023-1-28 [in Ukrainian]